

xv). Štoviše, za razliku od analize kratkog roka, taj konsenzus oko rasta nije recesijom doveden u pitanje: „... nekoliko ekonomskih načela koja se odnose na najvažniji vid gospodarskog ponašanja, na dugoročnu sposobnost rasta gospodarstva, još uvijek vrijede...“ (Acemoglu, 2009: 1). Treći razlog posebnosti je taj što se korištene najnovije tehnike analize pretaču u udžbenički oblik, a to znači da su različiti modeli i teme prikazani na jednoobrazni i usklađen način koji je studentu usporediv i razumljiv. Na taj način prva dva udžbenika već jesu, a i treći će sigurno postaviti nove i više standarde nastave za sve. Ukratko, udžbenički, oni su *tour de force* cijelog područja teorije rasta.

Što se Acemogluovog udžbenika tiče, u njemu nije propuštena ili izostavljena niti jedna tehnika analize i niti jedna tema odnosno predmet primjene modela na istraživanje ekonomskog rasta. Studentu su na uvidu svi raspoloživi načini primjene moderne teorije rasta koji su izvedeni u okvirima dominantne paradigme. Među starijim temama je jedan dio knjige od četiri poglavlja posvećen endogenom tehnološkom napretku. U njemu su pokrivene sve teme povezane s modelom istraživanja i razvoja (gdje posebno mjesto imaju istraživanja o parcijalnim ravnotežama i eksternalije), rastuće raznolikosti ponude i prelijevanja (gdje je posebno zanimljivo pitanje utjecaja veličine), Schumpeterijanski modeli inovacija (s modelom odnosa starosjedilaca i pridošlica) te pristrani tehnološki napredak i model usmjerenog tehnološkog napretka (koji se posebno bavi velikim problemom: endogenim tehnološkim napretkom koji oplemenjuje rad), a u jednom drugom dijelu je obrađeno pitanje širenja područja primjene novih tehnologija (među inim s modelima „prikladnih tehnologija“ i prihvaćanjem tehnologija). Među te „standardne teme“ svakako spadaju i objašnjeni modeli međunarodne trgovine (otvorenosti) i rasta. Uključene su tu i „stare teme“ kojima su se i do sada bavili istraživači, ali kod kojih u posljednje vrijeme nalazimo bitne dorade. Tu se posebno ističu dva poglavlja o odnosu rasta i razvoja. Jedno od njih je posvećeno modelima strukturnih promjena (odnosno dualnih gospodarstava, poljoprivrede i industrijalizacije), a drugo utjecaju tržišnih neuspjeha na rast (osobito nesavršenosti tržišta kapitala i udaljenosti od proizvodnih mogućnosti). No najveća vrijednost ovog udžbenika je što iz „područja istraživanja i monografija“ u „područje

udžbenika“ pretače neke novije stvari. Dvije se ovdje ističu. Jedna je stohastički rast, a druga je politička ekonomija rasta. U prvom slučaju se studenti upoznaju s tim kako istražiti i modelirati neizvjesnost i rizike u modelima rasta, ali i realnim poslovnim ciklusima. U drugom slučaju radi se o rigoroznoj analizi institucija i političkoj ekonomiji rasta.

Uloga institucija i njihov odnos prema rastu i političkoj ekonomiji je područje istraživanja u kojem je Acemoglu ostavio traga u ekonomskoj analizi i primijenjenim istraživanjima. „Institucionalni pristup ima smisla samo kada u društvu postoje grupe koje daju prednost institucijama koje nužno ne povećavaju potencijal rasta gospodarstva“ (str. 140-141). Acemoglu smatra da takve grupe imaju važnu, a nekada i prevladavajuću ulogu uz značajne posljedice jer vode, među inim, malom rastu i velikim i slabim državama. Ta „hipoteza institucija“ kao temeljnog faktora rasta je njegov *forte*, po tome je poznat i možda je to najvažniji i najzanimljiviji dio udžbenika. Ovo je, naime, prvi put da je pitanje političke ekonomije i institucija uzdignuto na razinu udžbenika rađenog u duhu dominantne paradigme. Kada o tome kao ravnopravnom dijelu teorije rasta piše jedan Acemoglu s nizom objavljenih radova u vodećim časopisima, koji je profesor na MIT-u i kada udžbenik objavljuje Princeton University Press, onda su te teme dobile legitimitet u dominantnoj paradigmi. Tradicionalni ekonomisti (a to ne znači „stari“, štoviše, među njima ima puno mladih koji su zaboravili postavljati pitanja) sada moraju priznati nešto što je do sada bilo „izvan matice“ i što su „ozbiljni tradicionalni ekonomisti“ mogli zaobilaziti. Ulazak formalne ekonomske analize u to „soft“ područje političke ekonomije nije neosporno, ali sve više uzima maha s time da će ovaj udžbenik pridonijeti tom rastućem trendu. Možda se doista pitanje sukoba društvenih grupa oko raspodjele ili izbora ponašanja neke grupe i elita te izvod prevladavajuće ekonomske politike i ciljeva ne može svesti na nešto kao što je propozicija 22.15 (str. 805):

„Pretpostavimo da uvjet 22.1 vrijedi, $\phi=0$, $\bar{\tau}<1$, i $(1-\bar{\tau})^{1-\alpha} < \frac{A^c}{A^m}$. Onda u bilo kojem MPE ili SPE, elita odabere $g=0$. Dokaz: vidjeti vježbu 22.15, gdje je SPE podigra savršene ravnoteže, a MPE Markovljeve savršene ravnoteže.“

No isto je tako pitanje u kojoj je mjeri čuvanje posebnosti političke ekonomije i institucija kao „soft“ analize zapravo čuvanje odstupnice profesora pred penziju koji neće više učiti i inovirati (to vrijedi za one s obje strane barikade). Acemoglu će svoj pristup braniti obrazloženjem da je „temeljna filozofija ove knjige da svi rezultati moraju biti dokazani ili barem detaljno objašnjeni... ja stremim da ponudim jednostavne dokaze za skoro sve iznesene rezultate...“ (str. xvi-xvii). U svakom slučaju formaliziranje političke ekonomije i uloge institucija će se nastaviti, a Acemoglu u takvoj analizi postavlja standarde i radi u skladu s najboljim tradicijama pa sumnjam da postoji bolji način da se student upozna s tim novim temama.

Iscrpni prikaz raspoloživih istraživačkih tema i rezultata samo je jedan i, ja bih rekao, manje važan dio ovog udžbenika. Drugi i važniji dio je onaj koji priprema studenta za samostalno istraživanje. Radi se o onom dijelu koji objašnjava tehnike analize, alate i pomagala s kojima se „radi“ teorija rasta u dominantnoj paradigmi. No zanimljivo je i to kako Acemoglu smješta teoriju rasta. Tu spadaju i oni izuzetno važni dijelovi u kojima se razrađuje osnovni (kanonski) model i objašnjenje načina na koji se primjenjuje na posebne uvjete, jer to je ono što će istraživači teorije rasta kasnije raditi. Osnovni „radni“ model Acemoglu naziva modelom neoklasičnog rasta. Radi se o makroekonomskom modelu rasta optimizacije s beskonačnim horizontom koji ima dobro definirane mikroosnove. „Svijet“ nastanjuju pojedinci/domaćinstva koji maksimiziraju sadašnju vrijednost beskonačnog toka korisnosti od potrošnje uz ograničenje proizvodnje i ograničenje intertemporalne akumulacije (i još nekim tehničkim ograničenjima). Iz tih mikroosnova se izvodi dobro definirana optimalna staza ravnotežnog rasta koja u svakom trenutku određuje sve osnovne makroekonomske veličine potrebne za objašnjenje rasta (kamatnjak, raspodjelu, proizvodnju, investicije, stopu rasta itd.). Acemoglu taj model izvodi u prvoj polovici knjige (inače teške 1956 grama i duge preko 1000 stranica, a bilješke za njegova predavanja se mogu naći na internetu). Počinje kao i svi drugi na standardni način, malo o činjenicama rasta i onome što treba objasniti. Zatim nastavlja sa Solowljevim modelom (jadni Swann je opet zaboravljen). U sljedećem koraku se prvo jednostavni, a onda prošireni i doručeni Solowljev model koristi za objašnjenje činjenice rasta stvarnog svijeta i

a kao udžbenik u Hrvatskoj je jednostavno neupotrebljiva. Unatoč pričama o usporedivosti i izvrsnosti, kurikulumi naših ekonomskih fakulteta jednostavno nisu na razini koja dopušta upotrebu sadašnjih *state-of-the-art* udžbenika. Na primjer, ako se u Zagrebu na Ekonomskom fakultetu pod nazivom „napredna makroekonomika“ zapravo predaje makroekonomika srednje razine (i druge godine preddiplomskog studija), onda na takvom diplomskom i doktorskom studiju studenti jednostavno ne dođu do razine da mogu savladati Acemoglua. Na svu sreću među hrvatskim studenticama i studentima ekonomije postoji dovoljno „Janica“ i „Blanki“ koji osobnim zalaganjem mogu prevladati nisku razinu nastave, a njima kao i drugima koje zanima moderna teorija rasta najtoplije preporučam čitanje i korištenje ove knjige. Imat će puno koristi, čak i kada preskaču formalnu analizu, a kamoli ako je se potrudite prostudirati.

Literatura

Acemoglu, Daron, 2009, „The crisis of 2008: structural lessons for and from economics“, CEPR Policy Insight, br. 28, siječanj, London: CEPR.

Aghion Philippe i Peter Howitt, 1998, *Endogenous Growth Theory*, Cambridge, MA: MIT Press.

Barro, Robert i Xavier Sala-i-Martin, 1995, *Economic Growth*, New York, NY: McGraw- Hill.

Ivo Bičanić
Ekonomski fakultet u Zagrebu